

Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi
ISSN:2147-7523
Cilt: 4, Sayı : 2, ss. 135-167
Geliş Tarihi : 26.10.2017
Kabul Tarihi : 18.12.2017
DOI: 10.26513/toecd.346635

Fransa'nın Arap Baharı Politikası*

İlhan Aras**

Öz

Arap Baharı olarak adlandırılan gelişmeler, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerini önemli ölçüde etkilemiş ve bölgede yeni dengelerin kurulmasına neden olmuştur. ABD ve Rusya gibi büyük güçlerin bölgedeki etkinliklerine benzer olarak Almanya, İngiltere ve Fransa gibi Avrupalı güçler de bölgeye yönelik çeşitli politikalar geliştirmişlerdir. Bu çerçevede çalışmada, Fransa'nın Arap Baharına yönelik yaklaşımı Arap Baharı'ndan önemli ölçüde etkilenen Tunus, Libya, Mısır ve Suriye çerçevesinde 2010-2015 dönemini kapsayacak şekilde incelenmiştir. Böylece, önemli bir Avrupalı güç olan Fransa'nın Arap Baharındaki rolü ve etkinliği gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı, Fransa, Tunus, Libya, Mısır, Suriye

* II. Uluslararası Orta Doğu Sempozyumunda sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir. Yazar, dergi hakemlerine makaleye dair yorumları için teşekkür etmeyi bir borç bilir.

** Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü. ilhanaras@nevsehir.edu.tr

Turkish Journal of Middle Eastern Studies
ISSN:2147-7523
Vol: 4, No: 2, pp. 137-169
Received: 26.10.2017
Accepted: 18.12.2017
DOI: 10.26513/toed.346635

French Policy Toward the Arab Spring

İlhan Aras*

Abstract

The set of developments, which have together been named the Arab Spring, affected Middle Eastern and North African countries, and caused the emergence of new balances in the region. Similar to the impact of great powers like the United States and Russia in the region, European powers such as Germany, the United Kingdom and France have too developed various policies toward the region. In this framework, this paper examines the French approach to the Arab Spring within the framework of Tunisia, Libya, Egypt, and Syria that are dramatically impressed by Arab Spring over the period 2010-2015. Thus, the impact and role of France, which is an important European power, is demonstrated in the context of the Arab Spring.

Keywords: Arab Spring, France, Tunisia, Libya, Egypt, Syria

* Asst. Prof., Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Faculty of Economic Administrative Sciences, International Relations, ilhanaras@nevsehir.edu.tr

1. Giriş

“Fransızlar yenilmezliğe meraklıdır.”¹

Batı Avrupa ülkelerinin, II. Dünya Savaşı'nın ardından Akdeniz ve Arap devletleri karşısında tekil veya ortaklaşa yürüttükleri bir politika olmamıştır. Ancak bölgede sömürgeci çıkarları olan Büyük Britanya ve Fransa, kendi avantajlarını sürdürebilmek için bölge üzerinde sürekli olarak mücadele etmişlerdir.² Fırat, Soğuk Savaş dönemi boyunca Avrupa'nın “ayrıkısı” olarak nitelenen Fransa dış politikasının, Soğuk Savaş sonrası dönemde de nükleer kapasitesi, AB içindeki konumu, Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'ndeki veto hakkı ile müttefiklerinden bağımsız bir dış politika belirleme ve eski kolonyal dönemdeki bağlantılarıyla büyük güç olma amacı taşıdığını belirtmektedir. Buna karşın, Soğuk Savaş ve sonrası dönemde “Fransa ikinci sınıf tren biletiyle birinci sınıf kompartımanda yolculuk yapan sorunlu ülke görünümünü sürdürmektedir”³.

Fransa dış politikasının önemli bir boyutu olan Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilerine bakıldığında ise, bütünleşme sürecinin kurucu ülkelerinden biri olarak hem Birlik içinde hem de Birlik çerçevesinde veya kendi dış politikasında geçmişten günümüze önemli bir ülke olarak kabul edildiği görülmektedir.⁴ AB'nin siyasi ve ekonomik güce sahip olan diğer ülkeleri gibi Fransa'nın da belli bir bölgeye odaklı politikası olmuştur. Almanya'nın Doğu Avrupa'ya yönelik yaklaşımına benzetilebilecek bir bölgeye yönelik öncü rol oynama Fransa için Akdeniz'in güneyi olmuştur. 1999-2004 dönemlerinde Avrupa Komisyonu Başkanı olarak görev yapan Romano Prodi'nin “küresel ekonominin zorunlulukları, Avrupalılar olarak bizlerin Akdeniz'in güney sahillerini ihmal edemeyeceği anlamına gelmektedir.”⁵ açıklaması da bölgenin AB içindeki önemini göstermektedir.

¹ Kenneth N. Waltz, çev. Osman S. Binatlı, *Uluslararası Politika Teorisi*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2015, s. 226.

² Samir Amin ile Ali El Kenz, çev: Kemal Ülker *Avrupa ve Arap Dünyası*, İstanbul: Versus 2006, ss. 76-77.

³ Melek Fırat, “Soğuk Savaş Sonrasında Fransa'nın Dış Politikası”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, c. 64, S. 1, 2009, s. 116.

⁴ Ercüment Tezcan, “Fransa-Avrupa Birliği İlişkileri”, *Avrupa Birliği ve Üye Devletler: AB15 Üzerine Bir İnceleme*, Ercüment Tezcan ve İlhan Aras (eds.), Ankara: Detay Yayıncılık 2016, ss. 7-69.

⁵ Romano Prodi, çev. Allan Cameron, *Europe As I See It*, Cambridge: Polity 2000, s. 69.

Charillon, Fransa dış politikasında 1958 sonrası 5. Cumhuriyet Döneminde sürdürülen üç temel öncelik alanını; Avrupa bütünleşmesi, Fransa'nın küresel pozisyonu ve güvenliği ile doğrudan ilişkilendirilebilecek Atlantik ilişkileri ve son olarak Frankofon olarak nitelenen Kuzey Afrika ve Yakın Doğu'daki Fransızca konuşan, eski Fransız sömürgesi ülkelerle ilişkileri şeklinde belirtmiştir.⁶ Benzer şekilde Gauchon, Fransa dış politikasının üç temel yöneliminin ABD ve Birleşik Krallık, AB, Yakın Doğu, Afrika ve Akdeniz'deki Fransız etkisi altında olan bölgelere olduğunu belirtmiştir.⁷ Görüldüğü gibi, Fransa dış politikasındaki önceliklerden biri Arap Baharı'nın yaşandığı bölge olduğundan, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki (ODKA) gelişmeler Fransa'yı yakından ilgilendiren/ilgilendirmesi gereken gelişmeler olmuştur.

Çalışmada, Fransa'nın geçmişten günümüze önemsedğini iddia ettiği ve yakın ilişkiler yürüttüğü Akdeniz'in güneyinde – ODKA'da – meydana gelen Arap Baharı karşısında nasıl bir tutum aldığı ele alınmıştır. Bu çerçevede, Fransa'nın Arap Baharı karşısında bölge üzerinde iddia sahibi olan bir devlet gibi davranıp davranmadığı sorgulanmıştır.

Çalışma kapsamında öncelikle Fransa'nın ODKA ülkelerine yönelik politikası hakkında tarihsel arka plan sunulmuştur.⁸ Sonraki bölümde Tunus,

⁶ Frédéric Charillon, *La politique étrangère de la France*, Paris: La Documentation Française, 2011, s. 23'ten aktaran Y. Yeşim Özer, "Fransa'nın Dış Politikası", *Dış Politika: Karşılaştırmalı Bir Bakış*, Faruk Sönmezoglu ve Özgün Erler Bayır (der), İstanbul: Der Yayınları, 2014, s. 230-231. Yabancı eserlere dolaylı atıf hatalı.

⁷ Pascal Gauchon, *Geopolitique de la France: Plaidoyer Pour La Puissance*, Paris: Presse Universitaire de France, 2012, s. 151'den aktaran Özer, "Fransa'nın Dış Politikası", s. 242.

⁸ Konuyu Fransızca kaynaklardan incelemek dil engelinden dolayı mümkün olmamıştır. Ancak bazı önemli kaynakları şu şekilde belirtmek mümkündür: M. Simon Sutour vd., *La politique méditerranéenne de l'Union européenne après le printemps arabe: les cas du Maroc et de la Tunisie*, fait au nom de la commission des affaires européennes, déposé le 24 octobre 2013, Rapport d'information n° 100 (2013-2014).; Philippe Marini vd., *L'Égypte, la Libye et la Tunisie un an après les « printemps arabes*, fait au nom de la commission des finances, déposé le 4 juillet 2012, Rapport d'information n° 636 (2011-2012).; Avicenne, *Le Printemps Arabe. Premier Bilan et propositions pour une politique française*, 11 Temmuz 2011.; Frédéric Charillon, La politique étrangère de la France De la fin de la guerre froide au printemps arabe, *Les Etudes*, N°5331-32-33, 2011.; Denis Bauchard, "La France et le Printemps Arabe", *AFRI*, Volume XIV, 2013, s. 259-270.; Frédéric Charillon, Alain Dieckhoff, Frédéric Seigneur, *Afrique du Nord et Moyen-Orient. Révolutions civiques, bouleversements politiques, ruptures stratégiques 2011-2012*, Vie politique, 2011.; Frédéric Charillon, Alain Dieckhoff, *Afrique du Nord et Moyen-Orient Printemps arabe: trajectoires*

Libya, Mısır ve Suriye üzerinden Fransa'nın Arap Baharına yaklaşımı ele alınmıştır. 2010-2015 dönemini kapsayan bu inceleme ile hem Nicolas Sarkozy ve François Hollande dönemlerinin yaklaşımı hem de söz konusu ülkelerdeki değişimler gösterilmiştir. Çalışma, genelde Fransa dış politikasına özeldir ise Fransa'nın Arap dünyasına yönelik dış politikasına ilişkin eksik olan literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

2. Fransa'nın Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya Yönelik Dış Politikası

Avrupa için yüzyıllardır önemli bir bölge olan ODKA ile ilişkiler 1960'lı yıllara kadar uzanmaktadır. 1960'lardan itibaren, Avrupa ülkeleri iki taraflı, ticari ve genel anlaşmalar yoluyla Kuzey Afrika ülkeleriyle ilişkilerinin güçlendirmeye çalışmıştır. Bu konudaki öncü girişimlerden biri de, 1976'da Fransa ile Tunus arasında imzalanan "İşbirliği Anlaşmaları" olmuştur. 1983'te, dönemin Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterand'ın katkılarıyla İtalya, Fransa, İspanya, Portekiz, Fas, Moritanya, Cezayir, Tunus, Libya ve sonradan Malta'nın katıldığı "Dokuzlar Grubu" oluşturulmuştur.⁹ Sonraki yıllarda da Akdeniz ülkeleriyle karşılıklı anlaşmalar yoluyla ekonomik ilişkiler devam etmiştir. AB'nin "Güney Hattı" olarak belirtilebilecek Akdeniz ülkeleri (Yunanistan, İtalya, Fransa, İspanya, Portekiz) için özellikle Fas, Tunus, Cezayir, Mısır ve Libya'da oluşması muhtemel iç istikrarsızlıklar nedeniyle Akdeniz bölgesiyle işbirlikleri geliştirmek önemli bir amaç olmuştur.¹⁰

Avrupa'nın Akdeniz bölgesiyle ilgilenmesinde Birlik içindeki dengelerin de önemli bir rolü olmuştur. 1981'de Yunanistan'ın ve 1986'da İspanya ve Portekiz'in üyelikleri, Akdeniz ile ilişkileri geliştirmek isteyen Fransa'nın bölgeye yönelik politikasının güçlenmesini sağlamıştır. Ayrıca, AB'yi yönlendiren en önemli iki ülke olan Almanya ve Fransa'nın farklı bölgelere

variées, incertitudes persistantes 2012-2013, Vie politique, 2012.; Frédéric Charillon, Alain Dieckhoff, Afrique du Nord et Moyen-Orient Printemps arabe: L'échec du rêve démocratique 2014-2015, Vie politique, 2014.; Frédéric Charillon, Alain Dieckhoff, Afrique du Nord et Moyen-Orient 2015-2016, Vie politique, 2015.

⁹ Erhan Akdemir, "Arap Dünyasındaki Dönüşüm Süreci ve Türkiye-AB İlişkileri", *Ortadoğu Analiz*, c. 4, S. 48, 2012, s. 32; Meliha Benli Altunışık, "Avrupa Birliği'nin Yeni Akdeniz Politikası ve Türkiye", *Türkiye ve Avrupa*, Atilla Eralp (haz.), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1997, ss. 354-366.

¹⁰ Akdemir, s.33.

yönelik ilişkileri de önemli bir belirleyici olmuştur. Almanya, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleriyle ekonomik ve siyasi ilişkilere önem vermiş, buna karşın Fransa kendisinin de bir Akdeniz ülkesi olması nedeniyle Akdeniz bölgesiyle ilişkilere ağırlık vermiştir.¹¹ Buzan'ın da belirttiği gibi, "Fransa gibi uzun süredir var olan devletlerin, ayrılmaz bir biçimde Fransız devletinin tarihiyle özdeşleşmiş belirli bir ulusal toprağa açık ve güçlü bir bağlılığı vardır."¹² Fransa'nın Akdeniz'de bölgesel güç olma amacı, Almanya'nın AB'nin doğu genişlemesine odaklanarak AB içindeki gücünü artırmasına karşılık geçmişten günümüze yürüttüğü politikalarındaki sürekliliğinde de görülmüştür. Bu nedenle, Fransa'nın bölgede lider rolünü üstlenmesi ve Güney Avrupa ülkelerini de içine alan bir işbirliği alanıyla Almanya'nın Doğu Avrupa'daki etkinliğini dengeleme amacıyla olduğunu belirtmek mümkündür.¹³

Fransa'nın Arap dünyasıyla ilişkisi yeni bir durum olmayıp, geçmişten beri sürdürdüğü bir yaklaşım olmuştur. 1960'lı yıllardaki De Gaulle döneminde, ODKA ülkeleriyle özel bir ilişki geliştirmek Almanya'nın Avrupa'daki ve Anglo-Amerikan ekseninin Atlantik'teki ağırlığına karşı bir denge yaratmak amacıyla bir "Akdeniz" derinliği oluşturmak üzerine hareket edilmiştir. Fransa siyasetinde önemli bir etki bırakan Jacques Chirac dönemlerinde de Fransa'nın ODKA ülkeleriyle ilişkileri yüksek düzeyde devam etmiş, bölgeyle yakın ilişkiler sürdürülmüştür.¹⁴ 2007'den itibaren Sarkozy döneminde, Fransa'nın Ortadoğu politikasında önceki dönemlerde olmayan Arap diktatörlerini desteklemeye devam edip İsrail ile ilişkileri geliştirmek şeklinde bir değişiklik olmuştur.¹⁵ Buna karşın, bölgedeki Arap liderlerini destekleme çizgisi süreklilik göstermiştir.

¹¹ Erdem Denk, "Avrupa-Akdeniz Ortaklığı: Artan Refah ve Kurumsallaşan Bağımlılık", *Mülkiye*, c. XXIII, No: 219, 1999, s. 197.

¹² Barry Buzan, çev. Betül Kiraz ile Sami Kiraz, İnsanlar, Devletler & Korku: Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Güvenlik Çalışmaları İçin Bir Gündem, (), İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık, 2015, s. 89.

¹³ Savaş Biçer, "Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Barselona Süreci", *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, Beril Dedeoğlu (der.), İstanbul: Boyut Kitapları, 2003, s. 416; Altunışık, "Avrupa Birliği'nin Yeni", s. 364.

¹⁴ Amir Taheri, "France's 'Arab' Policy: Time for a Debate", *American Foreign Policy Interests*, Vol. 25, Issue 4, 2013, ss. 323-336. Tüm dipnotların isim ve başlıklar dışında Türkçe ifade edildiğinden emin olunuz.

¹⁵ Miron Lakomy, "The 'Arab Spring' in French Foreign Policy", *The Central European Journal of International and Security Studies*, Vol. 6, Issue 3-4, 2012, s. 70-71.

Fransa genel anlamda ODKA'da pragmatik bir oyuncu olarak yer almış ve temelde bölgesel istikrar, enerji güvenliği ve silah ihracatı noktalarında politikalarını yürütmüştür. Ayrıca, 2003-2012 döneminde Ortadoğu'daki üçüncü büyük yatırımcı olarak bölgeye toplamda 58 milyar dolarlık yatırım yapmıştır. Bu miktarın 24.6 milyar doları kaynaklar ve petrol üretimine, 8 milyar doları petrol dışı üretime, 12.6 milyar doları ticari hizmetlere, 13 milyar doları ticareti yapılamayan farklı alanlara ayrılmıştır. Ortadoğu'ya yönelik silah ihracatı konusunda da, Fransa'nın ilk sıralarda olduğunu belirtmek mümkündür. Öyle ki, 2013'te Fransa'nın savunma ihracatının %48'i ODKA ülkelerine gitmiştir.¹⁶

Fransa, uzun yıllar boyunca "Arap yanlısı" olarak nitelendirilen bir dış politika takip etmiştir. Ayrıca, Libya'da Muammer Kaddafi, Suriye'de Hafız Esad, Irak'ta Saddam Hüseyin gibi otoriter devlet başkanları ile kurduğu yakın ilişkiler, Fransa liderlerinin diktatör yanlısı diplomasisiyle ünlenmelerine neden olmuştur.¹⁷ Bu çerçevede Fransa'nın ODKA ile ilişkilerinin ticaret eksenli, ekonomik ve siyasi çıkarlarını koruyan otoriter rejimleri destekleme, bölgedeki İslami hareketlerin önlenmesi şeklinde özetlenebilecek diğer Avrupa ülkelerinin politikalarına benzediği görülmüştür.¹⁸

1972 tarihli Küresel Akdeniz Politikası ve 1990 tarihli Yenilenmiş Akdeniz Politikası, AB'nin Akdeniz'e yönelik geliştirdiği politikaların süreklilik arz ettiğini göstermektedir. Söz konusu süreçlerde, 1990'daki 5+5 Diyalogu, 2006'daki Euro-Arap Diyalogu'ndaki işbirlikleri de dahil olmak üzere, Fransa'nın öncü rolü olduğu görülmektedir.¹⁹

Behr, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı (*Euro-Mediterranean Partnership*) hakkında bazı sorunlar olduğunu belirtmektedir. Bu çerçevede, 1995 yılında Barselona süreci sonucunda Avrupa-Akdeniz Ortaklığı ile birlikte Avrupa, Akdeniz bölgesinde sorunların üstesinden gelebilecek deneyimli bir aktör

¹⁶ Barah Mikail, *France's shifting Middle Eastern alliances*, FRIDE Policy Brief, No: 188, 2014, s. 1-2.

¹⁷ Ana Echagüe, Hélène Michou, Barah Mikail, "Europe and the Arab Uprisings: EU Vision versus Member State Action", *Mediterranean Politics*, Vol. 16, No. 2, 2011, s. 331.

¹⁸ Müjge Küçükkeleş, *AB'nin Ortadoğu Politikası ve Arap Baharına Bakışı*, SETA Analiz, Sayı: 63, 2013, s. 18.

¹⁹ Jean-Robert Henry, "Sarkozy, the Mediterranean and the Arab Spring", trans. by Teresa Bridgeman, *Contemporary French and Francophone Studies*, Vol. 16, No. 3, 2012, s. 406.

olarak görülmeye başlanmıştır. Bu süreçte, AB'nin ilk defa Orta Doğu'da daha büyük bir siyasi rol üstleneceği, bölgenin siyasi geleceği hakkında Avrupa ülkelerinin ortak bir vizyona sahip olacağı düşünülmüştür. Ancak ilerleyen dönemlerde, bu amaçların gerçekleştirilmesinin kolay olmadığı yaşanan birçok gelişme sonucunda görülmüştür. Filistin'deki İkinci İntifada, 11 Eylül saldırıları, Irak Savaşı gibi gelişmeler bölgedeki dengeleri değiştirmiştir.²⁰ Bu durum, sürekli değişim ve dönüşüm geçiren bir coğrafyada istikrarlı bir politika izlemenin kolay olmadığını göstermiştir.

Sarkozy'nin "Avrupa'nın geleceği güneydedir." düşüncesi, kendi dönemindeki ODKA yaklaşımının bir yansıması olarak değerlendirilebilir.²¹ 2007 seçimlerinde gündeme getirdiği Akdeniz için Birlik projesi (*Union de la Méditerranée*) de, 13 Temmuz 2008'de hayata geçirilmiştir. Libya hariç Akdeniz ülkeleri Sarkozy'nin başlattığı bu girişime katılmıştır. Böylece 1972'deki Küresel Akdeniz Politikasından sonra tekrar Fransa'nın öncülüğünde yeni bir Akdeniz politikasının temelleri atılmıştır. Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın devamı niteliğinde olan Akdeniz için Birlik projesi, Akdeniz'de birçok alanda ortak hareket etme hedefleri getirmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki, bölgede demokrasi, insan hakları gibi alanlara yönelik hedefler geri planda kalmıştır. Akdeniz için Birlik, Fransa'nın bölgedeki emperyal geçmişi ve önceki Akdeniz politikalarının otoriter rejimleri desteklemesi nedeniyle bölgede kuşkuyla karşılanmıştır. Sonuç olarak, AB'nin bölgeye yönelik diğer politikaları gibi söz konusu proje de beklentileri karşılayamamış ve AB'nin bölgedeki etkinliğine önemli bir ivme kazandıramamıştır.²² Bu kapsamda ifade etmek gerekir ki, Akdeniz için Birlik projesinin önemli amaçlarından biri de, Amerika'nın 2004'te geliştirdiği "Ortadoğu ve Kuzey Afrika Serbest Ticaret Bölgesi" projesi nedeniyle Fransa'nın ekonomik zarara uğramasının önlenmesi olmuştur.²³

²⁰ Timo Behr, "Enduring Differences? France, Germany and Europe's Middle East Dilemma", *Journal of European Integration*, Vol. 30, No.1, 2008, s. 80-81.; Amin, Kenz, *Avrupa ve Arap Dünyası*, s. 169-177.

²¹ Mireia Delgado, "France and the Union for the Mediterranean: Individualism versus Co-operation", *Mediterranean Politics*, Vol. 16, No. 1, 2011, s. 48.

²² Müge Kınacıoğlu, "Eski Şarap Yeni Şişe?: Bölgedeki Son Gelişmeler Işığında AB Dış Politikasında Akdeniz Havzası ve Orta Doğu", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 33, Sayı 1, 2015, s. 146-148., Federica Bicchì, "The Union for the Mediterranean, or the Changing Context of Euro-Mediterranean Relations", *Mediterranean Politics*, Vol. 16, No. 1, 2011, s. 3-19.

²³ Fuad Ferhavi, *Ortadoğu ve Afrika'da Fransız Dış Politikası*, USAK Analiz, No: 27, 2013, s. 5.

Sarkozy döneminde bölgeyle ilişkilerde ekonomik çıkarlarının önemli bir yere sahip olduğunun göstergelerinden biri de, Sarkozy'nin Arap Baharı öncesi dönemde Kaddafi ve Esad'la yakın ilişki içinde olmasına ve bu ülkelere silah satışına yöneltilen eleştirilere, "Fransız işçiler için iş ve pazar bulduğumdan dolayı mı beni suçluyorsunuz?" açıklaması gösterilebilir.²⁴

Sarkozy'nin söz konusu projesi, başta Almanya olmak üzere Kuzey ve Doğu Avrupa ülkeleri tarafından memnuniyetle karşılanmamıştır. Almanya, Fransa'nın bölgesel çıkarları için oluşturduğu algısından dolayı projeye karşı çıkmıştır. Ayrıca, ilk konferansa katılmalarına rağmen, Fransa'nın kolonyal bölge tarihi ve önceki projelerindeki başarısızlıkları birçok Arap ülkesinin projeye kuşkuyla bakmasına neden olmuştur. Kaddafi'ye göre, Akdeniz için birlik projesi Afrika Birliği ve Arap Birliğini zayıflatacağı için Libya bu girişime katılmamıştır.²⁵ Avrupa ülkelerinin projeye karşı çıkmalarında, Barselona sürecinin zaten devam ediyor olması ve Sarkozy'nin Avrupa-Akdeniz perspektifinde kendi rolünü güçlendirmek ve bütün konuları kendi inisiyatifine alması gibi çekinceleri söz konusu olmuştur.²⁶

Fransa'nın post-kolonyal tarihinde kökleşmiş bir proje olarak Akdeniz için birlik projesi, Arap Baharı sürecinde oluşan yeni dinamikler ve projenin asıl destekçisi Sarkozy'nin görevden ayrılması sonucunda bölgeye yönelik önceki projeler gibi beklenenleri tam olarak karşılayamamıştır.²⁷

Arap Baharının başlamasının ardından Mayıs 2011'de, Fransa başkanlığındaki G8'in Arap Baharına yönelik tepkisi, Orta Doğu'da demokratik dönüşümü sağlamak için dört önemli alan belirlemek olmuştur. Bunlar istikrar, iş fırsatı yaratma, ekonomik yönetim ve sınır-ötesi bütünleşmedir.²⁸ Bu zirvede Sarkozy, G8 ülkelerinin Arap dünyasında yaşanan demokrasi hareketlerinin desteklenmesi amacıyla 40 milyar dolarlık bir paket hazırlamasını beklemiştir.²⁹

²⁴ Barah Mikail, *France and the Arab Spring: an opportunistic quest for influence*, FRIDE Working Paper, No: 110, 2011, s. 8.

²⁵ Erhan Ayaz, "Arap Baharı Sonrası Dönemde Avrupa Birliği'nin Orta Doğu ve Akdeniz Politikalarının Geleceği ve Türkiye'nin Rolü", *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: VI, Sayı 1, 2013, s. 70-72.

²⁶ Echagüe, Michou, Mikail, "Europe and the Arab Uprisings", s. 332.

²⁷ Jean-Pierre Darnis, *François Hollande's Presidency: A New Era in French Foreign Policy?*, Istituto Affari Internazionali Working Papers 12/19, 2012, s. 8.

²⁸ Mikail, *France and the Arab Spring*, s. 6.

²⁹ "G8 leaders pledge \$40 billion for Arab democracies", 27.5.2011, <http://www.france24.com/en/...> Tarihler tam verilmelidir.

2012’de cumhurbaşkanlığına seçilen François Hollande’ın, başta Mısır ve Tunus’da olmak üzere bölge ülkelerindeki siyasette etkin olan ortaklarla yeniden iyi ilişkiler inşa etmesi gerekmiştir.³⁰

İnanç’ın belirttiği gibi, Fransa, 2010’un sonlarında ODKA coğrafyasında başlayan Arap Baharı karşısında ilk zamanlar politika geliştirmekte yetersiz kalmıştır. Tunus’ta ilk isyan dalgası başladığında, isyanın bastırılmasında kullanılmak üzere ek polisiye kuvvet gönderme teklifinde bulunmuş ve halk hareketlerinin yayılacağı ve uzun süreceği öngörülmediği için Tunus halkının yerine mevcut rejimleri koruyan bir görüntü çizmiştir. Buna karşın, Fransa sonraki süreçte hızlı bir şekilde halkların taleplerinin yanında yer alan bir tavır sergilemeye başlamıştır.³¹

Belirtilmesi gereken önemli bir husus da, 2010’da başlayan Arap Baharı sürecinin ODKA ile uzun ve derin bir geçmişe sahip olan Fransa tarafından öngörülememesidir.³² Fransa’nın bölgede yaşananları öngörememesine ilave olarak Tunus, Libya, Mısır ve Suriye özelinde ele alınacak Fransa’nın Arap Baharı yaklaşımı dikkate alındığında birbirinden farklı yaklaşımlar içinde olduğu görülmektedir.

3. Fransa’nın Arap Baharı Sonrası Tunus’a Yaklaşımı

1956’da Fransa’dan bağımsızlığını kazanan Tunus ile Fransa arasındaki ilişkiler 19. yüzyılın sonlarına kadar uzanmaktadır. Fransa, Tunus’un başlıca ticari ortağı olarak ekonomik çıkarlar taraflar arasındaki ilişkide belirleyici olmuştur. Buna ilaveten Fransa, Tunus Cumhurbaşkanı Zeynel Abidin Bin Ali’yi dini aşırıcılık ve terörizme karşı bir “set” olarak görmüştür.³³

Tunus, Arap Baharı öncesinde Fransa için yakın siyasi, ekonomik ve kişisel ilişkilerin kurulduğu önemli bir ülke olarak kabul edilmiştir. Sarkozy,

³⁰ Marc Pierini, “President François Hollande on the Foreign Policy Front”, *Turkish Policy Quarterly*, Vol. 11, No: 1, 2012, s. 77.

³¹ Zeynep Songülen İnanç, “Fransa’nın Suriye Politikası”, *Suriye Krizi’nde Bölgesel ve Küresel Aktörler (Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri)*, Birol Akgün (ed.), Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2012, s. 26.

³² Rachel Utley, “France and the Arab Upheavals”, *The RUSI Journal*, Vol. 158, No. 2, 2013, s. 70

³³ Solène Jeanjean, “France’s Reaction to the Arab Spring”, 21.12.2011, <http://www.bilgesam.org/en/incele/412/-france%E2%80%99s-reaction-to-the-arab-spring/#.Vr-dVLSLRdg>

2008'deki ziyaretinde Bin Ali'ye halkına sağladığı özgürlükleri genişlettiği için övgüler yağdırmış, yine aynı yıl Sosyalist muhalefetin önemli isimlerinden Strauss-Khan, Tunus'a düzenlediği ziyarette dünyada gelişmekte olan ülkelere bir "model" olduğu için Bin Ali'yi kutlamıştır. Fransa'nın bu şekilde bir politika izlemesi sadece Chirac döneminin bir devamı değil, aynı zamanda Bin Ali'nin istikrarlı ve modernleşen bölgesel güç olma hedefinden kaynaklanmıştır.³⁴

Arap Baharı'nın Tunus'ta başlaması, Tunus'un siyasi ve ekonomik yapısında büyük bir etkiye sahip olan Fransa için iyi yönetemediği bir gelişme olmuştur. Ulutaş ve Torlak'a göre Fransa, Aralık 2010'da başlayan olayların kısa bir sürede bastırılacağını düşündüğü için yapılan gösterilere ve Bin Ali yönetiminin şiddetle karşılık vermesine sessiz kalmıştır. Fransa, Tunus'u *péris vert* (yeşil tehlike)/ "İslami tehlikeye" karşı tampon vazifesi gören bir ülke olarak görmektedir. Tunus'un ekonomik olarak en büyük ticari ortağı olan Fransa, ülkedeki statükonun korunmasını kendi çıkarları için desteklemiştir. Ayrıca, ayaklanmalar nedeniyle Tunus'u terk eden insanların zaten Tunuslu göçmen nüfusu fazla olan Fransa'ya kaçma ihtimali de önemli bir etken olmuştur. Fransa ancak Bin Ali'nin ülkeyi terk etmesinden sonra Tunus halkının yanında olduğunu açıklamaya başlamıştır.³⁵ Fransa'nın, Bin Ali'ye karşı göstericileri bastırmak için Tunus polisini desteklemesinin ardından Bin Ali'nin devrilmesi Fransa'da şaşkınlık yaratmış, ayrıca bu destek Tunus kamuoyunda Fransa'ya karşı bir öfkeye neden olmuştur.³⁶ Fransa'nın göstericilere karşı Tunus polisini desteklemesi, Arap Baharının başlangıç safhasındaki önemli bir politika başarısızlığı olmuştur.

Tunus'ta olayların başlamasının ardından bazı nedenlerden dolayı Fransa dış politikasında önemli değişiklikler olmuştur. İlk olarak, Arap liderleriyle yakın ilişkileri olan Fransa diğer yandan demokratik dönüşümü destekleyen söylemleri nedeniyle bir çıkmaza girmiştir. Bu çıkmaz, Fransa'nın demokratik talepleri desteklemesinin bölgedeki siyasi ilişkilere zarar vermesi ve demokrasi ile ilişkilendirilen kimliği arasında kalması şeklinde olmuştur. İkinci olarak, Arap Baharının sonucunun öngörülememesi ne-

³⁴ Lakomy, s. 72.

³⁵ Ufuk Ulutaş, Furkan Torlak, *Devrimden Demokrasiye Tunus'un Seçimi*, SETA Analiz, Sayı: 46, 2011, s. 15-18

³⁶ Ferhavi, s.7.

deniyle gelişen sorunlar karşısında tepki vermek için beklenilmiştir. Bir diğer neden de, ülkelerde meydana gelen bu hareketlerin AB için yasadışı göçmen akınına neden olması ve Fransa'nın bu kitlesel göç dalgası etkisinden kaçınmak istemesidir. Bundan dolayı Fransa, Tunus'ta ilk gösteriler başladığında sessiz kalmayı tercih etmiştir.³⁷

Ocak 2011'de Sarkozy tarafından bir anlamda Arap Baharının bütününe de kapsayacak şekilde "kabul etmek zorundayız ki, Tunus'ta olanları doğru anlayamadık" değerlendirmesi yapılmıştır.³⁸ Şubat 2011'de Fransa Dışişleri Bakanı Michele Alliot-Marie ise, Tunus'ta devrilen Bin Ali iktidarıyla yakın ilişkisi olduğu gerekçesiyle yoğun bir şekilde eleştirilmiş ve istifa etmek zorunda kalmıştır.³⁹

2012'de dönemin Tunus Cumhurbaşkanı Muhammed Munsif el-Merzuki'nin Paris ziyareti, Sarkozy döneminde rejimin desteklenmesinden dolayı bozulan ilişkilerin dönüşüm sürecinin desteklenmesiyle düzelmesi için önemli bir başlangıç olmuştur.⁴⁰

2013 yılında Tunus'u ziyaret eden Hollande tarafından, "Tunus'ta demokratik dönüşüm süreci, kurucu meclis aracılığıyla istikrarlı bir şekilde ilerlemeye devam ediyor. Demokratikleşme alanında mesafe kat eden Tunus'un bu tecrübesinin başarıya ulaşması bütün Arap dünyası ve Avrupa için büyük önem arz etmektedir"⁴¹ açıklaması yapılarak dönüşüm sürecine destek yenilenmiştir. Cumhurbaşkanı Merzuki, Hollande'ın ziyaretini ikili ilişkilerin gelişmesi için önemli bir fırsat olarak değerlendirmiş, Tunus'a verdiği destek nedeniyle Fransa'ya teşekkür etmiştir. Hollande ise, Tunus'un ihracatının üçte birinin Fransa ile yapıldığına dikkat çekmiştir. Bu ziyaret, Sarkozy'nin 2010'daki ziyaretinden üç yıl sonra Tunus'a yapılan ilk ziyaret olması nedeniyle önemli görülmüştür.⁴²

Tunus'ta Ocak 2014'te yürürlüğe giren yeni anayasa ile ilgili olarak, Hollande "anayasa İslam'ın tam olarak demokrasiyle uyumlu olduğunu gös-

³⁷ Lakomy, s. 72.

³⁸ "Sarkozy admits France made mistakes over Tunisia", The Guardian, 24.01.2011.

³⁹ "French foreign minister resigns", The Guardian, 27.02.2011.

⁴⁰ "Fransa-Tunus ilişkilerinde yeni dönem", 18.7.2012, <http://tr.euronews.com/2012...>

⁴¹ "Fransa Cumhurbaşkanı Hollande, Tunus'ta", 04.07.2013, <http://www.haber7.com/afrika...>

⁴² "Fransa Cumhurbaşkanı Hollande Tunus'ta", 5.7.2013, <http://www.haberler.com/fransa...>

termiştir. [...] Kurumsal uzlaşının bir sonucu olan anayasa tarihi bir dökümandır. [Yeni anayasa] diğer ülkeler için de örnek olabilir.” açıklamasıyla Tunus’un dönüşüm sürecine olan desteğini sürdürmüştür.⁴³

2015 yılında da, Fransa’nın Tunus’a olan desteğinin devam ettiği görülmektedir. Resmi ziyaret için Paris’e gelen Cumhurbaşkanı El-Baci Kaid es-Sibsi ile görüşmesinin ardından Hollande, ekonomi, güvenlik, terörle mücadele alanında işbirliğinin devam edeceğini belirtmiştir. Sibsi ise, Fransa ile ekonomik ilişkinin devam edeceğini, Fransız şirketlerinin Tunus’ta daha fazla yatırım yapabileceğini vurgulamıştır. Tunus’a en fazla yatırım yapan ülkelerde olan Fransa’nın 1300 şirketi Tunus’ta faaliyet yürütmektedir.⁴⁴

Ekim 2015’te, Nobel Barış Ödülü’nü alan Tunus Ulusal Diyalog Dörtlüsünün Fransa ziyaretinde Hollande, “bu Nobel ödülü aynı zamanda Tunus toplumunun olgunluğuna verilmiştir. Ödül Tunus’taki bütün yetkililerin aynı diyalog ve sorumluluk ruhu içinde davranmalarını teşvik edecektir.” açıklamasını yapmıştır.⁴⁵

Ocak 2016’da Hollande tarafından beş yıllık bir süreç içerisinde Tunus’a 1 milyar Euroluk yardım yapılacağı açıklanmıştır. Hollande, devrimden beş yıl sonra Tunus’un demokratik dönüşümünü sağladığını ancak önemli ekonomik, sosyal ve güvenlik konularında yapılması gerekenler olduğunu belirtmiştir. Hollande ayrıca, yardımın özellikle geri kalmış bölgeleri ve genç insanları desteklemeyi amaçladığını ve istihdam sağlamaya odaklandığını açıklamıştır. Yardım kapsamında ilk olarak 60 milyon Euro ile bir hastane inşa edilecektir.⁴⁶

5. Fransa’nın Arap Baharı Sonrası Libya’ya Yaklaşımı

Fransa’nın Libya ile ilişkileri Kaddafi’nin 1969’daki Paris ziyaretine ve sonrasında dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Georges Pompidou ziyareti ve

⁴³ “France’s President Hollande praises Tunisia’s new democratic constitution”, 07.02.2014, <http://www.euronews.com/2014...>

⁴⁴ “Hollande, Tunus Cumhurbaşkanı Sibsi ile görüştü”, 07.04.2015, <http://www.timeturk.com/tr/2015...>

⁴⁵ “Tunus Ulusal Diyalog Dörtlüsü Fransa’da”, Hürriyet, 16.10.2015.

⁴⁶ “France pledges one billion euros aid to troubled Tunisia as Essid meets Hollande”, 22.01.2016, <http://www.english.rfi.fr/africa...>

1970'lerde sonuçlanan ekonomik, tarımsal vb konularda imzalanan antlaşmalara kadar uzanmaktadır.⁴⁷ 2004 yılında, Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac karşılıklı ticareti geliştirmek için Libya'yı 1951'deki bağımsızlığından beri ilk ziyaret eden Fransız devlet lideri olmuştur. Bu ziyaretten iki ay sonra taraflar arasında askeri işbirliği ve Libya'nın Fransa'dan silah ithalatı olmuştur.⁴⁸

Fransa'nın Tunus ve Mısır'daki olaylara karşı politikalarındaki kötü imajını ve süreçleri yönetememesi Libya'daki olaylar sonucunda önemli ölçüde değişmiştir. Şubat 2011'de Libya'da olaylar başladığında ve giderek yayıldığında Kaddafi, bu olayları şiddetle bastırmaya çalışmıştır. Kaddafi, Fransa ve ABD gibi batılı güçlerin bu olaylarda katkıları olduğunu savunmuş ve bunun üzerine Fransa, İngiltere ve ABD tarafından kendisine karşı yaptırımlar gündeme gelmiştir.⁴⁹

Sarkozy, Mart 2011'de Libya Ulusal Konseyinin temsilcileri olan Mahmoud Jibril ve Ali Al-Esawi'yle görüşmüş, böylece bu temsilcileri tanıyan ilk ülke Fransa ve Kaddafi'ye direnen bu isimlerle ilişki kuran ilk devlet başkanı Sarkozy olmuştur. Bu süreçte Fransa, Ulusal Konseyini Libya halkının tek yasal temsilcisi olarak kabul ettiğini açıklamış, bunun üzerine Libya da Fransa ile diplomatik ilişkilerini kestiğini bildirmiştir.⁵⁰

17 Mart 2011'de BM Güvenlik Konseyinin 15 üyesi, İngiltere, Lübnan ve Fransa tarafından hazırlanan karar tasarısı -1973 sayılı karar- kabul edilmiştir. Böylece, Libya hava sahası uçuşa yasak bölge ilan edilerek sivillerin korunması hedeflenmiş, ateşkes çağrısında bulunulmuş ve rejime yönelik yaptırımların genişletilmesi kabul edilmiştir. Toplantıya katılan dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Alain Juppé, Libya'da çok az zaman kaldığını, her geçen saatin Libya'daki sivillerin aleyhine işlediğini belirtmiştir.⁵¹

11 Mart 2011'de toplanan AB Konseyi'nde Almanya'nın aksine İngiltere ile birlikte Fransa askeri müdahaleden ve yine Fransa, BM Güvenlik

⁴⁷ Utley, s. 71.

⁴⁸ Yahia H. Zoubir, "Libya and Europe: Economic Realism at the Rescue of the Qaddafi Authoritarian Regime", *Journal of Contemporary European Studies*, Vol. 17, No. 3, 2009, s. 412.

⁴⁹ Jeanjean, a.g.e.

⁵⁰ Alan Cowell, Steven Erlanger, "France Becomes First Country to Recognize Libyan Rebels", *The New York Times*, 10.03.2011.

⁵¹ "BM Libya'yı uçuşa yasak bölge ilan etti", *Hürriyet*, 18.03.2011.

Konseyi'nde yapılan oylamada da Libya'ya müdahaleden yana olmuştur. 17 Mart 2011 tarihli Libya'ya askeri müdahalenin önünü açan 1973 sayılı kararın çıkmasının ardından Fransa hükümet sözcüsü François Baroin, BM Güvenlik Konseyi kararı doğrultusunda Kaddafi rejimini hedef alacak hava harekâtının birkaç saat içinde başlayabileceğini duyurmuş, ayrıca “Libya'yı işgal etme niyetinde değiliz. Harekâtın hedefi, Libya halkını korumak ve özgürlük taleplerine Muammer Kaddafi devrilene kadar destek vermektir.” açıklamasını yapmıştır.⁵² Bu çerçevede belirtmek gerekir ki, 1958'den beri 5. Cumhuriyet'te ilk defa Libya operasyonu gibi bir NATO operasyonuna katılmasından dolayı Fransa için bu operasyon II. Dünya Savaşından sonraki uluslararası askeri müdahale tarihinde önemli bir köşe taşı olmuştur.⁵³

Sarkozy döneminde Fransa dış politikasında yaşanan değişimle ABD, NATO çizgisinde transatlantik dayanışmaya katkıda bulunarak Akdeniz bölgesinde önemli bir transatlantik işbirliği girişimi yaratılmıştır. Fransa'nın NATO'ya katılmasının ardından İngiltere ve ABD ile daha yakın politikalar izlemesi, Kaddafi rejiminin devrilmesinde birlikte hareket edilmesini sağlamıştır.⁵⁴ Libya'ya operasyon, Fransa'nın öncülüğünde ABD, İngiltere, İtalya ve Kanada'dan oluşan koalisyonla yürütülmüştür. Ancak, operasyonun BM kararından 42 saat sonra başlaması, operasyonda hangi kurallarla hareket edildiği, amacın ne olduğu ve koordinasyonun nasıl sağlanacağı konularında şüphe doğmasına neden olmuştur.⁵⁵

14 Nisan 2011'de ABD Başkanı Barack Obama, İngiltere Başbakanı David Cameron ve Sarkozy ortak bir metin yayınlamışlardır. Bu metinde; Kaddafi'nin halkına saldırmasıyla Libya'da yarattığı kaosu müdahaleyi kaçınılmaz kıldığı, bütün kesimlerin müdahale çağrısı yaptığı, müdahalede sivillerin korunmasının amaçlandığı, Kaddafi'nin yönetimde kalmasının düşünülemeyeceği ve yeni düzeni Libya halkının kuracağı belirtilmiştir.⁵⁶

⁵² Sema Emiroğlu, “Libya'ya askeri müdahalenin önü açıldı”, 18.03.2011, <http://dw.com/p/10brK>

⁵³ Lakomy, s. 82.

⁵⁴ Aylın Ünver Noi, “Arap Baharı ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri”, *Ortadoğu Analiz*, Cilt: 4, Sayı 48, 2012, s. 15.

⁵⁵ Selin M. Bölme, *Batı ve Kaddafi Makasında Libya*, SETA Rapor, No: 3., 2011, s. 24.

⁵⁶ Barack Obama, David Cameron, Nicolas Sarkozy, “Libya's Pathway to Peace”, *The New York Times*, 14.4.2011.

Mayıs 2011’de düzenlenen G8 Zirvesi’nde Sarkozy, “Kaddafi’nin sürgüne gitmesi gerektiğini söylemiyoruz. İktidarı terk etmesi ve bunu ne kadar çabuk yaparsa, seçenekleri de o kadar fazla olur.” açıklamasını yapmış ayrıca, çekinceleri olmasına rağmen Libya operasyonunu onaylayan BM kararını veto etmediği için Rusya’ya teşekkür etmiştir.⁵⁷

ABD’nin Muhammer Kaddafi rejimini devirmekte liderlik yapmak istememesi, Fransa’nın Libya’ya müdahale konusunda öne çıkması için bir fırsat olmuştur. Fransa’nın bu şekilde hareket etmesinde, Libya’daki kitlesel imha silahlarıyla ilgili olarak Libya, ABD ve İngiltere arasındaki gizli müzakerelerin Fransa’nın Kuzey Afrika’daki nüfuzunu baskı altına almak amacıyla yapıldığını düşünmesi etkili olmuştur.⁵⁸

Paris’te 22 ülkenin yaptığı Libya Zirvesinin hemen ardından Fransız jetlerinin hava hareketinde Kaddafi’ye bağlı güçlerin tanklarını, askeri araçlarını, mevzilerini ve uçaklarını vurmasıyla müdahale başlamıştır. Sarkozy, hava operasyonu kararının BM kararına dayandığını, Libya’ya özgürlük getireceklerini, halkı Kaddafi teröründen kurtaracaklarını, ABD ve bazı Arap ülkeleri ile koalisyon içinde ortak hareket ettiklerini belirtmiştir. Arap halkını bu “deli cani”den kurtacaklarını açıklayan Sarkozy, “halk özgürlüğü seçti. Cani deliyi durdurmak için Arap halkının bizim desteğimize ihtiyacı var. Bunu tedarik etmek bizim görevimiz. Arap halkları kendini özgürleştirmeyi seçti. Libya’nın geleceği Libya halkına ait. Onlar adına karar vermeyi düşünmüyoruz. Sadece evrensel bir bilinç ve bu tür suçları tolere edemeyiz. Bizim Arap halkına müdahalemiz sözkonusu değil.” açıklamasını yapmış ayrıca, “sivil nüfusu korumayı amaçlıyoruz. Arap halkları haklarından yoksun kalmamalı. Şiddet ve saldırılar durursa diplomasi kanalları tekrar açılacak.” demiştir. ABD, İngiltere ve Fransa’nın öncülüğünde gerçekleşen askeri müdahale daha sonra NATO’ya devredilmiştir.⁵⁹ Bu noktada belirtmek gerekir ki, Fransa bu sürecin kendi kontrolünden çıkarmaması, sadece operasyondaki ortaklarıyla bilgi paylaşımında bulunacak

⁵⁷ “Tunus ve Mısır’da G8 zirvesinde”, 27.05.2011. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/05/110527_g8_egypt.shtml

⁵⁸ Ferhavi, s. 7.

⁵⁹ “Sarkozy ve ABD Kaddafi’ye hava saldırısı başlattı, askeri hedefler, tanklar bombalanıyor!”, <http://www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/article/kaddafiyi-vurmak-ii-geri-saym-balad-uaklar-hazr-016589>

olması nedeniyle NATO'nun devreye girmesini istememiş, ancak ABD ve İngiltere'nin tutumları karşısında direnememiştir.⁶⁰

Fransa'nın Libya'daki etkinliğini, 2003 Irak müdahalesini reddeden Fransa'daki değişimi, daha sert bir Fransa dış politikasının başlangıcı olarak değerlendirmek mümkündür.⁶¹ Sarkozy, Libya müdahalesiyle kendi tarihini yazmış, müdahaleye “Sarkozy'nin savaşı” hatta Sarkozy'e de “Libyalı Sarkozy” denmiştir. Öyle ki, Soğuk Savaş'tan sonraki uluslararası bir çatışmada söz sahibi olmayan Fransa için bu müdahale önemli bir başarı olmuştur.⁶²

Eylül 2011'de Cameron ile birlikte Sarkozy, NATO operasyonlarının desteğiyle Kaddafi'nin yönetimden uzaklaştırılmasının ardından ülkeyi ziyaret eden ilk liderler olmuştur. Libya Ulusal Geçiş Konseyi'nin Başkanı Mustafa Abdülcelil, Kaddafi'nin devrilmesinde verdikleri destek için liderlere teşekkür etmiştir. Sarkozy, Kaddafi ve rejiminin üst düzey yetkililerinin tutuklanıp, altı ay süren savaş boyunca yaptıklarının hesabını vermeleri gerektiğini ifade etmiştir.⁶³

Sarkozy'nin Eylül 2011'deki, “Fransa, İngiltere, Avrupa her zaman Libya halkını yanında olacaktır.” açıklaması, Hollande'ın 2014'teki, terörün bölgeye yayılmasını engellemek ve Libya yetkililerine devlet düzenini yeniden sağlamak için BM'nin destek vermesi gerektiğini savunan açıklamasıyla birlikte düşünüldüğünde Fransa'nın Libya'daki tutumunun süreklilik gösterdiği görülmektedir.⁶⁴

Fransa Savunma Bakanı Longuet'in Şubat 2012'de Libya ziyareti, sınırların denetlenmesi başta olmak üzere, savunma konusunda uzun vadeli işbirliğinin güçlendirilmesine ilişkin görüşülmüş, ülkenin 4.000 kilometrelik kara sınırlarının denetlenmesine yardım edileceği ifade edilmiştir. Longuet bu ziyaretini, “Libya, Fransa ve Avrupa'nın yararına” olacak şekilde yo-

⁶⁰ Bölme vd., s. 37.

⁶¹ Adam Taylor, “France is asking the world to stop the chaos in Libya. Again.”, The Washington Post, 29.08.2014.

⁶² Angelique Chrisafis, “Sarkozy hopes Libya can boost France's reputation-as well as his own”, The Guardian, 1.09.2011.

⁶³ “Cameron ve Sarkozy Libya'da”, 15.09.2011, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/09/110915_libya_3.shtml

⁶⁴ Taylor, a.g.e.

rumlayarak, Libya'nın silah, uyuşturucu ve yasa dışı ihracatın geçiş yeri olarak görülmemesi gerektiğini ifade etmiştir.⁶⁵

Fabius, 2012'de Trablus ziyaretinde Kaddafi sonrası dönemde seçimle iktidara gelen yeni yönetimle görüşmüş, Libya'daki demokratikleşme sürecine verecekleri desteğin süreceğini ifade etmiştir. Fabius'un ziyaretini önemli kılan bir durum da, Milli Güvenlik Kongresinde konuşma yapan ilk yabancı yetkilisi olmasıdır. Fabius konuşmasında, Libya'nın önemli bir mesafe katettiğini ve Libya'ya olan desteğin süreceğini ifade etmiştir.⁶⁶

2013 yılında Trablus'taki Fransa büyükelçiliği önünde saldırı düzenlenmesi üzerine, Fabius bu saldırıyı "Bu saldırı sadece Fransa'yı değil terörle mücadele eden bütün ülkeleri hedef aldı." şeklinde değerlendirmiştir.⁶⁷

Fransa Savunma Bakanı Jean-Yves Le Drian, 2014 yılında yaptığı açıklamada Güney Libya'nın İslamcı militanlar için bir kötülük yuvası haline geldiğini, bununla mücadelenin tek yolunun da komşu ülkelerden güçlü bir tepkiyle mümkün olduğunu, Libya'da devlet olmadığından dolayı sınır güvenliğini sağlamak için komşu devletler arasında güçlü bir işbirliği olması gerektiğini ifade etmiştir.⁶⁸

Fransa'nın Libya'daki ayaklanmalara karşı yürüttüğü öncü politikalar, son dönemlerde maruz kaldığı dünya politikalarında söz sahibi olmaması eleştirilerine bir cevap olarak okunabilir. Fransa'nın Libya'ya müdahalede uluslararası toplumun öncülüğünü yapması, büyük güçler arasında hâlâ dikkate alınması gerektiğinin işareti olmuştur.⁶⁹ Fransa'nın bu şekilde hareket etmesinde; Çin, Hindistan, Brezilya, ABD gibi önemli güçlerin Afrika'ya olan ilgisinin artması ve Libya'yı Afrika'ya açılan bir kapı olarak görmesinden dolayı bu ülke üzerinden bölgede etkinliğini artırma amacı önemli bir rol oynamıştır.⁷⁰

⁶⁵ "Fransa savunma bakanı Libya'da", 25.02.2012, <http://www.dunyabulteni.net/haber/198985/fransa-savunma-bakani-libyada>

⁶⁶ "Fabius, Libya ziyaretinde yeni yönetime destek mesajı verdi", <http://www.trtturk.com/haber/fabius-libya-ziyaretinde-yeni-yonetime-destek-mesaji-verdi-16302.html>

⁶⁷ "Fransa Libya'daki saldırıyı kınadı", 23.04.2013, <http://tr.euronews.com/2013...>

⁶⁸ John Irish, "France says Southern Libya now a 'viper's nest' for Islamist militants", 07.04.2014, <http://uk.reuters.com/article/uk-libya-france-islamists-idUKBREA360TR20140407>

⁶⁹ Küçükkeleş, s. 19.

⁷⁰ Bölme vd., s. 29-30.

Ocak 2015'te Hollande, Libya'nın güneyinde silah akışını önlemek için silahlı gruplara yönelik hava saldırısı düzenlemeye hazır olduğunu açıklamıştır. Libya'ya askeri müdahale olabileceği sinyalini veren Hollande, bu müdahaleyi Fransa'nın tek başına yapamayacağını, uluslararası toplumun sorumluluğu olması gerektiğini belirtmiştir.⁷¹

Şubat 2016'da Libyalı kaynaklar Fransız özel güçlerin IŞİD'e karşı mücadele edenlerin arasında olduğunu ifade etmiştir. Bu iddialara karşılık Savunma Bakanı Le Drian, Libya'daki Fransız varlığına dair iddialarla ilgili bir doğrulama açıklaması yapmamıştır.⁷²

5. Fransa'nın Arap Baharı Sonrası Mısır'a Yaklaşımı

Tunus'taki gösteriler karşısındaki tutumundan ders çıkaran Fransa, Mısır'ı bölgesel istikrar için kilit ülkelerden biri olarak gördüğünden dolayı olayların en yoğun yaşandığı dönemlerde aktif bir politika izlemeye karar vermiştir. Fransa, olaylar karşısında doğrudan dönemin Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'i destekleyen bir çizgide hareket etmemiş, AB devletlerini ortak bir tutum geliştirmeleri için bir araya getirmeye çalışmıştır. 29 Ocak 2011'de Sarkozy, Almanya Başbakanı Merkel ve Cameron yaptıkları ortak açıklamada, "Mısır'da tanık olduğumuz olaylarla yakından ilgiliyiz. Mübarek'in Orta Doğu'da yıllardır oynadığı ılımlı rolü kabul ediyor, şimdi de Mısır'da aynı ılımlı rolü göstermesini bekliyoruz." şeklinde beklentilerini ifade etmişlerdir.⁷³

Akdeniz için birlik projesinin eş başkanı ve Sarkozy'nin Akdeniz projesinin en önemli destekçisi Mübarek'in yönetimden düşmesine neden olan Arap Baharındaki gelişmeler karşısında daha çok bekle ve gör politikası izlemiştir.⁷⁴ Mübarek'in görevini bırakmasının ardından Ocak 2012'de sonuçlanan ilk seçimlerde Müslüman Kardeşler tarafından kurulan Hürriyet ve Adalet Partisi seçimleri kazanmıştır.

⁷¹ "Fransa Libya'ya müdahaleye hazır", 6.1.2015, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/fransa-libyaya-mudahaleye-hazir>

⁷² Chris Stephen, Kim Willsher, "French special forces assisting anti-Isis efforts in Libya, say sources", The Guardian, 24.2.2016.

⁷³ Lakomy, s.75.

⁷⁴ Henry, s.411.

Fransa'nın Mısır'daki göstericilere karşı tutumu öncelikle, Tunus'tan farklı olarak göstericileri desteklemek şeklinde olmuştur. Bu nedenle, Arap devletlerin iç işlerine müdahale etmeme ilkesinden uzak bir çizgide hareket etmiştir. İkinci olarak, başta İngiltere ve Almanya olmak üzere Avrupalı müttefikleriyle yakın bir işbirliği içinde hareket etmeyi tercih etmiştir. Fransa'nın bu tutumuyla ortak bir Avrupa tutumu yaratmaktan ziyade, söz konusu önemli Avrupa güçlerini yanına alarak kendi politikasını daha fazla meşrulaştırmayı amaçlamıştır. Üçüncü olarak, Arap Baharının yaygın ve kalıcı bir etkiye sahip olacağını öngören Fransa, Arap sokaklarından destek almaya çalışmıştır. Son olarak, Mısır'daki değişimin radikal dini bir nitelik almasından duyulan korku nedeniyle Fransa, yeni yönetimin demokrasi ve insan haklarına saygı duyan bir yönetim olmasını hedeflemiştir.⁷⁵

3 Temmuz 2013'te Mısır halkı tarafından seçilen Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'yi deviren, silahlı kuvvetlerin genelkurmay başkanlığını yapan ve daha sonra cumhurbaşkanı olan Abdülfettah El Sisi, Ağustos 2013'te Mısır'daki yönetim karşıtı gösteriye müdahaleler sonucu yüzlerce sivilin ölmesi üzerine darbeye yönelik ağır tepkilere olmuştur. 2013'te, Merkel ile Hollande Mısır hakkında telefon görüşmesi yapmışlardır. İki lider; Mısır'daki olayların durulması, tüm siyasi güçlerin katılımı ve diyalog ile sorunların çözülmesi gerektiği, AB ve üye devletlerin Mısır konusunda hızlı karar alması çağrısını yapmışlardır. Hollande ayrıca Cameron ile görüşmüş, Fransa tarafından yapılan açıklamada, Mısır'da artan şiddetin Avrupa'da güçlü bir şekilde kınanması gerektiğini, ülkedeki şiddet ve baskı uygulamalarının sona ermesi gerektiği belirtilmiştir.⁷⁶ 2013 yılında Fabius "[Mısır'daki] durum çok kritik. Şiddeti reddetme, önceki Cumhurbaşkanı Mursi de dâhil olmak üzere siyasi mahkumların serbest bırakılması çağrısını yapıyoruz"⁷⁷ açıklamasını yapmıştır.

2014 yılındaki Sisi'nin ilk Avrupa ziyaretinde İtalya'dan sonra gittiği Fransa ziyaretinde tarafların karşılıklı işbirliği içinde oldukları görülmüştür. Hollande, Mısır'daki dönüşüm sürecinin devam etmesini istediklerini, Paris ve Kahire arasında İslamcı aşırıcılıkla mücadele etmeye ve bir-

⁷⁵ Lakomy, s.76-77.

⁷⁶ "Fransa ile Almanya Mısır ile ilişkilerini gözden geçirecek", 16.08.2013, <http://aa.com.tr/tr/dunya...>

⁷⁷ "Morsi to reject Ashton's reconciliation offer – Islamist group", <http://newseurope.eu/2013/07/31/morsi-to-reject-ashtons-reconciliation-offer-islamist-group/>

çok iki taraflı iş anlaşmasına odaklanan açık bir işbirliği olmasını ifade etmiştir. Bu çerçevede, Mısır'ın ortaklarından biri olduğunu ifade eden Hollande ayrıca terörizmle mücadelede ortak hareket edeceklerini ifade etmiştir. Ziyarete taraflar arasında konuşulan önemli bir diğer konu da Mısır ordusuna satılması planlanan Mirage 2000 savaş jetleri olmuştur. Fransız gemi yapımcısı DCNS ise, 1 milyar Euro civarında bir anlaşma imzalamıştır. Uluslararası Af Örgütü ise, insan hakları konularından dolayı Kahire'ye silah satılmaması için Fransız yetkililere çağrıda bulunmuştur.⁷⁸ Hollande'nin "evet Sisi'yi meşru bir lider olarak görüyoruz. Ancak konuşacak çok şey var. Mısır büyük bir ülke ve Fransa için önemli bir ortak" açıklaması Sisi'ye verilen desteğin işareti.⁷⁹ Bu çerçevede belirtmek gerekir ki, Mısır'da Müslüman Kardeşler iktidarına Sisi tarafından darbe ile son verilmesi ekonomik ve siyasi çıkarlar ekseninde destek veren Batı ülkeleri arasında Almanya, İtalya ve Fransa gelmektedir. Sisi'nin Fransa ziyareti de bir anlamda söz konusu desteği meşru görme durumunu yansıtmaktadır.⁸⁰

2015 yılının önemli bir gelişmesi de Mısır'ın Fransa'dan 24 adet savaş uçağı alması olmuştur. Sisi'nin cihatçı terör örgütlerinin bölgede ilerleyişini önlemek amacıyla ordusunu güçlendirme amacı 5,2 milyar Euro'luk söz konusu satın almanın gerekçesi olmuştur.⁸¹ Eylül 2015'te de, Rusya için üretilen ancak Ukrayna krizi sonrasında iptal edilen iki savaş gemisi Mısır'a 950 milyon Euro'ya satılmıştır. Hollande söz konusu satışla ilgili olarak, "Askeri işbirliğimiz nedeniyle Mısır bizim tercih ettiğimiz bir müşteri oldu. Mısır'a Rafale savaş uçaklarını sattığımızı hatırlatalım. Mısır Orta Doğu'da önemli bir role sahip. Demokratik geçiş sürecinde onlara destek olmalıyız"⁸² açıklamasını yapmıştır.

⁷⁸ "Hollande urges 'democratic transition' in Egypt during Sisi Paris visit", 27.11.2014, <http://www.france24.com/en/20141126-france-hollande-urges-democracy-egypt-sisi-paris-visit>

⁷⁹ "Sisi Batılı müttefikleri ile görüşüyor", 26.11.2014, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/sisi-batili-muttefikleri-ile-gorusuyor>

⁸⁰ İsmail Numan Telci, *Mısır'da Geleceğini Arayan Karşı-Devrim*, SETA Analiz, Sayı: 149, 2016, s. 12.

⁸¹ "Fransa Mısır'a 24 Savaş Uçağı Satıyor", 13.02.2015, <http://www.amerikaninsesi.com/content/fransa-misir-a-24-savas-ucagi-satiyor/2643473.html>

⁸² "Rusya için üretilen savaş gemileri Mısır'ın oldu", 23.09.2015, <http://tr.euronews.com/2015/09/23/rusya-istedi-misir-satin-aldi/>

6. Fransa'nın Arap Baharı Sonrası Suriye'ye Yaklaşımı

Eski bir Fransa sömürgesi olarak 1946'da bağımsızlığını ilan eden Suriye,⁸³ Arap Baharının en uzun süre devam eden çatışmalarına sahne olmuştur. Suriye'de Arap Baharının etkisi Libya, Tunus veya Mısır'da görüldüğü gibi sonuçlanmayan bir sürecin yaratılmasına yol açarak sonu tahmin edilemeyen bir durum yaratmıştır.

2008'de Beşar Esad Akdeniz için birlik projesi kapsamında Paris'e davet edilmiş, Suriye devlet başkanının insan hakları konusunda çaba gösterdiğini ve bu nedenle ilişkilerin güçlendirileceği ifade edilmiştir. Ayrıca, Beşar Esad 2008'deki 14 Temmuz Ulusal Bayramı kutlamalarını Paris'te resmi tribünden izlemiştir. 2010 yılına kadar Suriye ile Fransa arasında karşılıklı ziyaretler düzenlenmiş, yakın bir ilişki sürdürülmüştür.⁸⁴

Fransa 15 Mart 2011'de Suriye'nin Dera kentinde başlayan olaylar karşısında ise, ABD ve Almanya ile koordinasyon halinde el altından desteklediği Suriye içerisindeki muhalifler tarafından rejimin devrilmesine destek vermiştir.⁸⁵ Fransa'nın Suriye'ye karşı politikasının siyasi olduğu kadar ekonomik yönü de önemlidir. Avrupa'da yaşanan ekonomik kriz, Körfez ülkelerinin nakit likiditesine bağımlılığı artan Fransa'nın, Suriye ve Afrika'daki diğer konulardaki politikalarında Körfez ülkeleriyle güçlü ekonomik ilişkileri olan Katar ile uyumlu hareket etmeye çalışmıştır.⁸⁶

Dönemin Dışişleri Bakanı Juppe, Kasım 2011'de Suriye'ye müdahale konusunda "Bir müdahale ancak BM Güvenlik Konseyi'nin kararıyla söz konusu olabilir. Libya'da da böyle olmuştur"⁸⁷ şeklinde açıklama yapmıştır. Kasım 2011'deki bir diğer gelişme de, Juppe'nin Suriye'deki konsolosluklarını kapattıklarını ve büyükelçisini Paris'e çağırıldığını açıklaması olmuştur. Juppe, konuyla ilgili olarak, "kanlı bir şekilde baskı uygulamaya devam eden bu otoriter rejim etrafındaki çember daralıyor. Eminim ki Su-

⁸³ Dönem için bkz.: Sabahattin Şen, *Ortadoğu'da İdeolojik Bunalım: Suriye Baas Partisi ve İdeolojisi*, 2. Baskı, İstanbul: Hemen Kitap, 2010, s. 88-106.

⁸⁴ İnanç, s.24-25.

⁸⁵ Ibid., s.26.

⁸⁶ Ferhavi, s.7.

⁸⁷ "Fransa Dışişleri Bakanı Juppe: 'Suriye'ye müdahale için BM kararı gerekli'", <http://www.euractiv.com.tr/ab-ve-turkiye/article/fransa-disisleri-bakani-juppe-ankarada-acikladi-esad-icin-cok-gec-022491>

riye halkı mücadelesini sürdürecektir ve Fransa'da yardımcı olmak için elinden geleni yapmaya hazır." şeklinde konuşmuştur.⁸⁸

Hollande, Mayıs 2012'de Fransa'nın yeni cumhurbaşkanı olmuştur. 2007 seçimlerinde Kaddafi'den 50 milyon euro seçim yardımı aldığı iddiaları görevini Hollande'a devreden Sarkozy hakkında soruşturma açılmasının önemli nedenlerinden biri olmuştur.⁸⁹ Bu süreçte Fabius tarafından, "Esad, halkının katilidir. Mümkün olduğunca erken bir zamanda görevinden ayrılmalıdır. Şimdiye kadar iki engelden dolayı gelişmeleri önleyemedik. İlki, Çin ve Rusya'dan kaynaklanan BM Güvenlik Konseyinde uzlaşma olmamasıdır. İkincisi, Suriye ordusunun güçlü olmasıdır. [...] Fransa'nın üç aşamalı bir çözüm planı vardır. Yaptırımları sertleştirmek, Rusya ile ortak hareket etmek ve muhalefeti biraraya getirmek için cesaretli olmaktır"⁹⁰ yorumu yapılmıştır. Haziran 2012'de ise, Fransa Savunma Bakanı Jean-Yves Le Drian, Fransa'nın Suriye'ye müdahalesi konusunda BM kararı olması gerektiği görüşünde olduğunu tekrarlamıştır.⁹¹ Kasım 2012'de Cumhurbaşkanı Hollande tarafından Fransa'nın Suriye Muhafız ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonunun Suriye halkının tek temsilcisi olarak tanıdığı açıklanmıştır. Böylece, Ulusal Koalisyonu ilk tanıyan Batı ülkesi Fransa olmuştur. Hollande da, Ulusal Koalisyonu bir geçiş hükümeti olarak gördüklerini ve silah yardımına sıcak bakılmadığını belirtmiştir.⁹²

Libya'daki müdahalede öncü bir rol oynayan Fransa, Suriye'de oldukça temkinli davranmıştır. Esad rejimine yönelik diplomatik önlemler alınmış ancak askeri müdahaleye sıcak bakılmamıştır. Ülkedeki muhalefetin seküler kanadını destekleyen Fransa, İslami oluşumların iktidara gelmesinden tedirgin olmuştur.⁹³

⁸⁸ "Fransa Suriye büyükelçisini geri çağırdı, Dışişleri Bakanı Juppe Türkiye'ye geliyor", <http://www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/article/fransa-suriye-buyukelcisini-geri-cagirdi-022445>

⁸⁹ "Gaddafi 'agreed to fund Sarkozy campaign', media say", 29.04.2012, <http://www.france24.com/en/...>

⁹⁰ "Laurent Fabius: 'B. al-Assad is the murderer of his people. He must leave power'", <http://www.ambafrance-fj.org/Laurent-Fabius-B-al-Assad-is-the>

⁹¹ "Fransa, Suriye'ye müdahale için BM Şartı koştu", Hürriyet, 03.06.2012.

⁹² "Fransa, muhalefeti tanıdı", 14.11.2012, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/fransa-muhalefeti-tanidi>

⁹³ Küçükkeleş, s.20.

Suriye muhalefетinin silahlandırılması konusunda Fransa, İngiltere ile ortak bir yaklaşım benimsemiş ve silah ambargosunun kaldırılmasını talep etmiştir. 11 Mart 2013'te Dışişleri Bakanı Laurent Fabius, Suriye ordusunun Rusya ve İran tarafından silahlandırılmasının muhalifler için denge-sizlik yarattığını, bu nedenle muhaliflerin silahlandırılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu süreçte, İngiltere ile birlikte Fransa'nın müdahale karşıtı politikadan vazgeçmelerinde, Esad rejiminin sona ermesinin yakın olması düşüncesinden hareketle avantajlı bir durumda olma beklentileri etkili olmuştur.⁹⁴ Bu süreçte Fransa, Suriye'ye sağlık alanında yardım yapmış, 16 tonluk yardım kamyonlarını ülkeye sokmuştur. Dışişleri Bakanlığında konuyla ilgili “bu ilaçlar 20 kadar sağlık merkezinde binlerce Suriyelinin tedavi edilmesini sağlayacak.” açıklaması yapılmıştır.⁹⁵

2014 yılına gelinirken, Suriye krizinin çözümündeki aktörlerden biri olarak kalmaya çaba gösteren Dışişleri Bakanı Fabius, 22 Ocak 2014'te İsviçre'de yapılacak II. Cenevre Zirvesi öncesi Suriye'deki durumdan “umutsuz olduğunu” açıklamış, zirveden büyük başarı beklemediğini belirterek, “maalesef, Suriye ve komşu ülkeler acı çekmeye devam edecekler.” demiştir. Fabius ayrıca “Bizim desteklediğimiz ılımlı muhalefet çok ciddi zorluk içinde. Fransa, muhalefeti Suriye halkının meşru temsilcisi olarak tanıyan ilk batılı ülke olmuştur. Ama bugün maalesef oldukça karamsarım. Avrupalı bakan arkadaşlarımla Suriye'de muhaliflerin başarısı için çalışıyoruz ama çok kuşkuluyuz. Ve maalesef başarı olmayınca, Suriye halkı acı çekmeye devam edecek. Komşu ülkeler de..” açıklamasını yapmıştır.⁹⁶

2014 yılında, Hollande tarafından Türkiye'nin Suriye sınırına tampon bölge oluşturulması fikrine destek açıklaması gelmiş, Fabius ise Özgür Suriye Ordusuna (ÖSO) verilen desteğin devam edeceğini ifade etmiştir.⁹⁷ 2014 yılının önemli gelişmelerinden biri de, Fransa tarafından hazırlanan karar tasarısıyla Suriye'de işlenen savaş suçları ve insan hakları ihlallerinin

⁹⁴ Musab Mertek, “AB'nin Suriye Çıkmazı”, 2013, <http://odak.setav.org/page/abnin-suriye-cikmazi/5652>

⁹⁵ “Fransa'dan Suriye'ye ‘panzehir’”, 22.06.2013, <http://www.cnnturk.com/2013/dunya/06/22/fransadan.suriyeye.panzehir/712550.0/>

⁹⁶ Arzu Çakır, “Fransa Suriye Konferansı İçin Kötümser”, 16.12.2013, <http://www.amerikaninsesi.com/content/fransa-suriye-konferansi-icin-kotumser/1811586.html>

⁹⁷ “Fransa'dan Suriye'de tampon bölge önerisine destek”, <http://www.euractiv.com.tr/ab-ve-turkiye/article/fabius-kobanide-atilacak-adimlari-turkiye-ile-gorustuk-030362>

Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından incelenmesi önerilmiştir. Ancak hazırlanan öneri Rusya ve Çin tarafından veto edilmiştir.⁹⁸

2015 yılı başlarında, Hollande, Fransa'nın IŞİD'le (Irak Şam İslam Devleti) mücadelede Esad'la işbirliği yapıp yapmayacağı sorusunu, “bu tür ilişkilerden kaçınmak daha iyi olur. Şeytanla birlikte gittiğinizde, Tanrı'nın yardımınıza koşması nadirdir.” şeklinde cevaplamıştır. Buna ilaveten Suriye'de muhalefeti desteklemek zorunda olduklarını vurgulayan Hollande, “Suriye'ye 2013'te kimyasal silah kullanılırken müdahale etmediğimiz için pişmanım. Müdahale gerçekleşmedi ve şimdi karşımızda IŞİD var.” ifadelerini kullanmıştır.⁹⁹ Aynı dönemde gerçekleşen Fransız parlamenterlerin Esad'la görüşmesi olayı önemli bir gündem olmuştur. Hollande ziyaretle ilgili olarak, “bu girişimi kınıyorum. Çünkü bu parlamenterler, son yılların en kanlı iç savaşına ve yaklaşık 200 bin kişinin ölümüne yol açan bir devlet başkanıyla görüştü. [...] Kendi halkını bombalayan, kimyasal silah kullanmaktan çekinmeyen, masum kadın ve çocukların ölümüne yol açan bir diktatörle görüştikleri için bu parlamenterleri [kınıyorum]. Fransa, her zaman bu savaşın sorumlusu olan diktatörle hiçbir zaman diyaloga [girmeyecektir]”¹⁰⁰ şeklinde tepki göstermiştir.

Hollande, Ocak 2016'da yaptığı bir açıklamada 2016 yılının Suriye için değişim yılı olmak zorunda olduğunu ve Esad'ın Suriye'nin geleceğinde olmayacağını açıklamıştır.¹⁰¹ Şubat 2016'da ise, Rusya'ya Suriye'deki faaliyetlerine son verme çağrısı yapmış, Esad rejiminin yönetimi bırakması için gerekenin yapılmasını talep etmiştir.¹⁰² Bu tarihlerde Hollande bir başka açıklamasında, Esad'ın halkına Rusya'nın yardımıyla katliam yaptığını bu nedenle Rusya'nın faaliyetlerine son vermesi gerektiğini ifade etmiş ve Esad'ın yönetimi bırakması için gerekenlerin yapılması çağrısında bulunmuştur.¹⁰³

⁹⁸ “Suriye: Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne sevke veto”, 22.05.2014, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/05/140522_suriye_veto

⁹⁹ “Hollande: Suriye'ye müdahale etmediğimiz için pişmanım”, 05.01.2015, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/hollande-suriyeye-mudahale-etmedigimiz-icin-pismanim>

¹⁰⁰ “Fransa Cumhurbaşkanı Hollande, Esad'la görüşen parlamenterleri eleştirdi”, *Hürriyet*, 26.02.2015.

¹⁰¹ “Arab, Kurdish forces to get more support to fight Islamic State: Hollande”, 21.01.2016, <http://www.reuters.com/article/us-france-hollande-idUSKCN0UZ1KK>

¹⁰² “Fransa'dan Rusya'ya çağrı”, *Habertürk*, 13.02.2016.

¹⁰³ “Fransa Cumhurbaşkanı Hollande: Rusya, Esad'a verdiği desteği sonlandırmalı”, 12.02.2016,

7. Sonuç

Diğer Avrupalı güçlerle kıyaslandığında Fransa'nın, Almanya gibi Ortadoğu bölgesiyle tarihi ve siyasi geçmişi olmayan bir ülke olmadığı, İngiltere gibi bölgede kolonyal bir geçmişinin olduğu görülmektedir. Arap Baharı olayları da, Fransa dış politikasının öncelikli alanlarından biri olan ODKA bölgesinde gerçekleşmiştir. Buna karşın, Fransa'nın on yıllardır siyasi ve ekonomik ilişki içinde olduğu bölgede meydana gelen bu olaylara karşı, bölgeyle yeni ilişki kuran bir ülke kadar hazırlıksız ve politikasız bir durumda harekete geçtiği görülmüştür. Ayrıca, bölgede yaşanan gelişmeler karşısında diğer büyük güçler gibi olayların tam olarak ne anlama geldiğini öngörememiştir. Tunus'ta olaylar başladığında yaşanan gelişmelerin hangi noktalara varabileceğini öngöremediğinden Tunus lideri Bin Ali'ye destek olurken, Arap Baharından etkilenen bir diğer ülke olan Libya'da askeri müdahalenin başını çekmiştir. Özellikle Kuzey Afrika ülkeleriyle en yakın ilişkiye sahip olan Fransa'nın aslında bölgedeki gelişmeleri öngörerek, uygun hareket edebilecek tek ülke olmasını beklemek mümkündür. Ancak diğer devletlerden farksız bir şekilde Arap Baharı sürecine müdahil olması Fransa'nın sürecin başlangıcındaki önemli sorunu olmuştur.

Waltz'ın "eğer tiranlığın alternatifi kaos ise ve kaos herkesin herkese karşı girececeği bir savaş anlamına geliyor ise o halde tiranlığın devamını istemek anlaşılmaya başlar."¹⁰⁴ değerlendirmesi uzun yıllar boyunca hem Fransa hem de diğer Avrupalı güçlerin bögeye yönelik yaklaşımlarının ifadesi olmuştur. Fransa, Tunus'ta başlayan olaylarda başlangıçta yönetime destek çizgisinde hareket ederken, ilerleyen aşamada yönetimin değişmesi çizgisine kaymıştır. Ancak bu duruşu, Arap Baharının başlangıcından itibaren hem bölge ülkelerinin güvensizliğini artırmış hem de hazırlıksızlığını ortaya koymuştur. İlerleyen süreçte Fransa tarafından Tunus'un demokratik dönüşümüne olan destek sürekli olarak vurgulanmıştır. Libya'da ise, Fransa başlangıçtan itibaren Kaddafi yönetiminin değişmesi için hareket etmiş, ayrıca Libya'ya müdahaleyi ön sırada savunan bir ülke olmuştur. Böylece Libya'ya yapılan müdahalede öne çıkan Fransa, uluslararası politikada kendini daha görünür kılmıştır. Fransa genel anlamda farklı po-

<http://www.abhaber.com/fransa-cumhurbaskani-hollanderusya-esada-verdigi-destegi-sonlandirmali/>

¹⁰⁴ Kenneth N. Waltz, İnsan, Devlet ve Savaş: Teorik Bir Analiz, çev: Enver Bozkurt vd., Ankara: Asil Yayın Dağıtım 2009, s. 11.

litikalar yürüttüğü İngiltere ile Libya konusunda ortak hareket etmiştir. Diğer ülkeler gibi Mısır'da istikrar ortamının oluşması için sürekli çağrı yapmış, ülkeyle ticari ilişkilerini devam ettirmiştir. Suriye ile ilgili olarak, zamanında Suriye'ye müdahale etmediği için pişman olduğunu açıklayan Hollande, Esad'ın Suriye'nin geleceğinde olmayacağını vurgulamıştır. Bu çerçevede, Suriye'ye yönelik yaklaşımda mevcut düzenin sürdürülemeyeceği ve değişim olması gerektiği çizgisinde hareket ettiği görülmektedir.

Fransa'nın Arap Baharı politikasını en genel şekilde “öngörüsüz ve tutarsız” olarak nitelendirmek mümkündür. Bir yandan, dış politikasının önemli bir bölgesindeki olaylara hazırlıksız yakalanırken, diğer yandan ülkelere farklı yaklaşımlar sergilemesi bu iddiayı güçlendirmektedir. Ayrıca, Fransa'nın ODKA bölgesini AB gündemine taşıma ve bu bölgede öncü bir Avrupa ülkesi olma amacını, Almanya'nın Doğu Avrupa'ya yönelik benzer amaçlarıyla kıyasladığımızda gerçekleşmeyen bir amaç olarak görmek mümkündür.

Kaynakça

Adam Taylor, “France is asking the world to stop the chaos in Libya. Again.”, *The Washington Post*, 29.08.2014.

Alan Cowell, Steven Erlanger, “France Becomes First Country to Recognize Libyan Rebels”, *The New York Times*, 10.03.2011.

Amir Taheri, “France's ‘Arab’ Policy: Time for a Debate”, *American Foreign Policy Interests*, Vol. 25, Issue 4, 2013, s. 323-336.

Ana Echagüe, Hélène Michou, Barah Mikail, “Europe and the Arab Uprisings: EU Vision versus Member State Action”, *Mediterranean Politics*, Vol. 16, No. 2, 2011, s. 329-335.

Angelique Chrisafis, “Sarkozy hopes Libya can boost France's reputation as well as his own”, *The Guardian*, 1.09.2011.

Aylin Ünver Noi, “Arap Baharı ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri”, *Ortadoğu Analiz*, Cilt: 4, Sayı 48, 2012, s. 10-19.

Barack Obama, David Cameron, Nicolas Sarkozy, “Libya's Pathway to Peace”, *The New York Times*, 14.4.2011.

Barah Mikail, *France and the Arab Spring: an opportunistic quest for influence*, FRIDE Working Paper, No: 110, 2011.

Barah Mikail, *France's shifting Middle Eastern alliances*, FRIDE Policy Brief, No: 188, 2014

Barry Buzan, İnsanlar, Devletler & Korku: Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Güvenlik Çalışmaları İçin Bir Gündem, (Çev. Betül Kiraz, Sami Kiraz), İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık, 2015.

“BM Libya’yı uçuşa yasak bölge ilan etti”, *Hürriyet*, 18.03.2011.

Chris Stephen, Kim Willsher, “French special forces assisting anti-Isis efforts in Libya, say sources”, *The Guardian*, 24.2.2016.

Ercüment Tezcan, “Fransa-Avrupa Birliği İlişkileri”, *Avrupa Birliği ve Üye Devletler: AB15 Üzerine Bir İnceleme*, Ercüment Tezcan ve İlhan Aras (eds.), Ankara: Detay Yayıncılık 2016, s. 7-69.

Erdem Denk, “Avrupa-Akdeniz Ortaklığı: Artan Refah ve Kurumsallaşan Bağımlılık”, *Mülkiye*, Cilt: XXIII, No: 219, 1999, s. 195-206.

Erhan Akdemir, “Arap Dünyasındaki Dönüşüm Süreci ve Türkiye-AB İlişkileri”, *Ortadoğu Analiz*, Cilt: 4, Sayı: 48, 2012, s. 30-38.

Erhan Ayaz, “Arap Baharı Sonrası Dönemde Avrupa Birliği’nin Orta Doğu ve Akdeniz Politikalarının Geleceği ve Türkiye’nin Rolü”, *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: VI, Sayı 1, 2013, s. 60-87.

Federica Bicchi, “The Union for the Mediterranean, or the Changing Context of Euro-Mediterranean Relations”, *Mediterranean Politics*, Vol. 16, No. 1, 2011, s. 3-19.

“Fransa Cumhurbaşkanı Hollande, Esad’la görüşen parlamenterleri eleştirdi”, *Hürriyet*, 26.02.2015.

“Fransa, Suriye’ye müdahale için BM Şartı koştı”, *Hürriyet*, 03.06.2012.

“Fransa’dan Rusya’ya çağrı”, *Habertürk*, 13.02.2016.

“French foreign minister resigns”, *The Guardian*, 27.02.2011.

Fuad Ferhavi, *Ortadoğu ve Afrika’da Fransız Dış Politikası*, USAK Analiz, No: 27, 2013.

İsmail Numan Telci, *Mısır’da Geleceğini Arayan Karşı-Devrim*, SETA Analiz, Sayı: 149, 2016.

Jean-Pierre Darnis, *François Hollande’s Presidency: A New Era in French Foreign Policy?*, Istituto Affari Internazionali Working Papers 12/19, 2012.

Jean-Robert Henry, "Sarkozy, the Mediterranean and the Arab Spring", trans. by Teresa Bridgeman, *Contemporary French and Francophone Studies*, Vol. 16, No. 3, 2012, s. 405-415.

Kenneth N. Waltz, İnsan, Devlet ve Savaş: Teorik Bir Analiz, çev: Enver Bozkurt vd., Ankara: Asil Yayın Dağıtım 2009.

Kenneth N. Waltz, *Uluslararası Politika Teorisi*, Çev. Osman S. Binatlı, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2015.

Marc Pierini, "President François Hollande on the Foreign Policy Front", *Turkish Policy Quarterly*, Vol. 11, No: 1, 2012, s. 73-77.

Melek Fırat, "Soğuk Savaş Sonrasında Fransa'nın Dış Politikası", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 64, Sayı: 1, 2009, s. 115-163.

Meliha Benli Altunışık, "Avrupa Birliği'nin Yeni Akdeniz Politikası ve Türkiye", *Türkiye ve Avrupa*, Atila Eralp (haz.), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları 1997, s. 351-383.

Mireia Delgado, "France and the Union for the Mediterranean: Individualism versus Co-operation", *Mediterranean Politics*, Vol. 16, No. 1, 2011, s. 39-57.

Miron Lakomy, "The 'Arab Spring' in French Foreign Policy", *The Central European Journal of International and Security Studies*, Vol. 6, Issue 3-4, 2012, s. 68-87.

Müge Kınacıoğlu, "Eski Şarap Yeni Şişe? Bölgedeki Son Gelişmeler Işığında AB Dış Politikasında Akdeniz Havzası ve Orta Doğu", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 33, Sayı 1, 2015, s. 137-156.

Müjge Küçükkeleş, *AB'nin Ortadoğu Politikası ve Arap Baharına Bakışı*, SETA Analiz, Sayı: 63, 2013.

Rachel Utley, "France and the Arab Upheavals", *The RUSI Journal*, Vol. 158, No. 2, 2013, s. 68-79.

Romano Prodi, *Europe As I See It*, trans. by Allan Cameron, Cambridge: Polity 2000.

Sabahattin Şen, *Ortadoğu'da İdeolojik Bunalım: Suriye Baas Partisi ve İdeolojisi*, 2. Baskı, İstanbul: Hemen Kitap, 2010.

Samir Amin, Ali El Kenz, *Avrupa ve Arap Dünyası*, Çev: Kemal Ülker, İstanbul: Versus, 2006.

Savaş Biçer, “Avrupa Birliği’nin Akdeniz Politikası ve Barselona Süreci”, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, Beril Dedeoğlu (der.), İstanbul: Boyut Kitapları 2003, s. 397-419.

Selin M. Bölme, *Batı ve Kaddafi Makasında Libya*, SETA Rapor, No: 3. 2011.

Timo Behr, “Enduring Differences? France, Germany and Europe’s Middle East Dilemma”, *Journal of European Integration*, Vol. 30, No.1, 2008, s. 79-96.

“Tunus Ulusal Diyalog Dörtlüsü Fransa’da”, *Hürriyet*, 16.10.2015.

Ufuk Ulutaş, Furkan Torlak, *Devrimden Demokrasiye Tunus’un Seçimi*, SETA Analiz, Sayı: 46, 2011.

Y. Yeşim Özer, “Fransa’nın Dış Politikası”, *Dış Politika: Karşılaştırmalı Bir Bakış*, Faruk Sönmezoğlu ve Özgün Erler Bayır (der), İstanbul: Der Yayınları, 2014, s. 229-270.

Yahia H. Zoubir, “Libya and Europe: Economic Realism at the Rescue of the Qaddafi Authoritarian Regime”, *Journal of Contemporary European Studies*, Vol. 17, No. 3, 2009, s. 401-415.

Zeynep Songülen İnanç, “Fransa’nın Suriye Politikası”, *Suriye Krizi’nde Bölgesel ve Küresel Aktörler (Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri)*, Ed. Birol Akgün, Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2012, s. 22-27.

İnternet Kaynakları

“Arab, Kurdish forces to get more support to fight Islamic State: Hollande”, 21.01.2016, <http://www.reuters.com/article/us-france-hollande-idUSKCN0UZ1KK>

Arzu Çakır, “Fransa Suriye Konferansı İçin Kötümser”, 16.12.2013, <http://www.amerikaninsesi.com/content/fransa-suriye-konferansi-icin-kotumser/1811586.html>

“Cameron ve Sarkozy Libya’da”, 15.09.2011, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/09/110915_libya_3.shtml

“Fabius, Libya ziyaretinde yeni yönetime destek mesajı verdi”, <http://www.trtturk.com/haber/fabius-libya-ziyaretinde-yeni-yonetime-destek-mesaji-verdi-16302.html>

“France pledges one billion euros aid to troubled Tunisia as Essid meets Hollande”, 22.01.2016, <http://www.english.rfi.fr/africa...>

“France’s President Hollande praises Tunisia’s new democratic constitution”, 07.02.2014, <http://www.euronews.com/2014...>

“Fransa Cumhurbaşkanı Hollande, Esad’la görüşen parlamenterleri eleştirdi”, *Hürriyet*, 26.02.2015.

“Fransa Cumhurbaşkanı Hollande: Rusya, Esad’a verdiği desteği sonlandırmalı”, 12.02.2016, <http://www.abhaber.com/fransa-cumhurbaskani-hollanderusya-esada-verdigi-destegi-sonlandirmali/>

“Fransa Cumhurbaşkanı Hollande Tunus’ta”, 5.7.2013, <http://www.haberler.com/fransa...>

“Fransa Cumhurbaşkanı Hollande, Tunus’ta”, 04.07.2013, <http://www.haber7.com/afrika...>

“Fransa Dışişleri Bakanı Juppe: ‘Suriye’ye müdahale için BM kararı gerekli”, <http://www.euractiv.com.tr/ab-ve-turkiye/article/fransa-disisleri-bakani-juppe-ankarada-acikladi-esad-icin-cok-gec-022491>

“Fransa ile Almanya Mısır ile ilişkilerini gözden geçirecek”, 16.08.2013, <http://aa.com.tr/tr/dunya...>

“Fransa Libya’daki saldırıyı kınadı”, 23.04.2013, <http://tr.euronews.com/2013...>

“Fransa Libya’ya müdahaleye hazır”, 6.1.2015, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/fransa-libyaya-mudahaleye-hazir>

“Fransa Mısır’a 24 Savaş Uçağı Satıyor”, 13.02.2015, <http://www.amerikaninsesi.com/content/fransa-misir-a-24-savas-ucagi-satiyor/2643473.html>

“Fransa, muhalefeti tanıdı”, 14.11.2012, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/fransa-muhalefeti-tanidi>

“Fransa savunma bakanı Libya’da”, 25.02.2012, <http://www.dunyabulteni.net/haber/198985/fransa-savunma-bakani-libyada>

“Fransa Suriye büyükelçisini geri çağırdı, Dışişleri Bakanı Juppe Türkiye’ye geliyor”, <http://www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/article/fransa-suriye-buyukelcisini-geri-cagirdi-022445>

“Fransa’dan Suriye’de tampon bölge önerisine destek”, <http://www.euractiv.com.tr/ab-ve-turkiye/article/fabius-kobanide-atilacak-adimlari-turkiye-ile-gorustuk-030362>

“Fransa’dan Suriye’ye ‘panzehir’”, 22.06.2013, <http://www.cnnturk.com/2013/dunya/06/22/fransadan.suriyeye.panzehir/712550.0/>

“Fransa-Tunus ilişkilerinde yeni dönem”, 18.7.2012, <http://tr.euronews.com/2012...>

“Gaddafi ‘agreed to fund Sarkozy campaign’, media say”, 29.04.2012, <http://www.france24.com/en/...>

“G8 leaders pledge \$40 billion for Arab democracies”, 27.5.2011, <http://www.france24.com/en/...>

“Hollande: Suriye’ye müdahale etmediğimiz için pişmanım”, 05.01.2015, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/hollande-suriyeye-mudahale-etmedigimiz-icin-pismanim>

“Hollande, Tunus Cumhurbaşkanı Sibi ile görüştü”, 07.04.2015, <http://www.timeturk.com/tr/2015...>

“Hollande urges ‘democratic transition’ in Egypt during Sisi Paris visit”, 27.11.2014, <http://www.france24.com/en/20141126-france-hollande-urges-democracy-egypt-sisi-paris-visit>

John Irish, “France says Southern Libya now a ‘viper’s nest’ for Islamist militants”, 07.04.2014, <http://uk.reuters.com/article/uk-libya-france-islamists-idUKBREA360TR20140407>

“Laurent Fabius: ‘B. al-Assad is the murderer of his people. He must leave power’”, <http://www.ambafrance-fj.org/Laurent-Fabius-B-al-Assad-is-the>

“Morsi to reject Ashton’s reconciliation offer – Islamist group”, <http://newseurope.eu/2013/07/31/morsi-to-reject-ashtons-reconciliation-offer-islamist-group/>

Musab Mertek, “AB’nin Suriye Çıkmazı”, 2013, <http://odak.setav.org/page/abnin-suriye-cikmazi/5652>

“Rusya için üretilen savaş gemileri Mısır’ın oldu”, 23.09.2015, <http://tr.euronews.com/2015/09/23/rusya-istedi-misir-satin-aldi/>

“Sarkozy admits France made mistakes over Tunisia”, The Guardian, 24.01.2011.

“Sarkozy ve ABD Kaddafi’ye hava saldırısı başlattı, askeri hedefler, tanklar bombalanıyor!”, <http://www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/article/kaddafiyi-vurmak-iin-geri-saym-balad-uaklar-hazr-016589>

Sema Emiroğlu, “Libya’ya askerî müdahalenin önü açıldı”, 18.03.2011, <http://dw.com/p/10brK>Solène Solène...

“Sisi Batılı müttefikleri ile görüşüyor”, 26.11.2014, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/sisi-batili-muttefikleri-ile-gorusuyor>

Solène Jeanjean, “France’s Reaction to the Arab Spring”, 21.12.2011, <http://www.bilgesam.org/en/incele/412/-france%E2%80%99s-reaction-to-the-arab-spring/#.Vr-dVLSLRdg>

“Suriye: Uluslararası Ceza Mahkemesi’ne sevke veto”, 22.05.2014, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/05/140522_suriye_veto

“Tunus ve Mısır’da G8 zirvesinde”, 27.05.2011. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/05/110527_g8_egypt.shtml